

Наталія ДЯЧУК,

orcid.org/0000-0002-5000-1816

доктор філософії,

асистент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) *shpenyk@gmail.com*

Олександр ЯРЕМЧУК,

orcid.org/0009-0008-2893-6245

студент I курсу магістратури факультету іноземних мов

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) *sasha11.yaremchuk@gmail.com*

СУТНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ШКОЛІ

Нові виклики в освіті активізували дослідження комунікативного методу навчання іноземної мови у школі. У статті виокремлено три типи комунікативних методів відповідно до домінуючих дій учнів, а саме: комунікативні методи, які формуються за допомогою когнітивно-інтерпретаційних дій; комунікативні методи, які ґрунтуються на основі інтерактивної діяльності школярів; комунікативні методи, які передбачають моделювання дій взаємодії людини та світу. Представлена класифікація комунікативних методів найбільш точно відображає їх мету та завдання у навчальному процесі закладів освіти та спрямована на розвиток творчих умінь та умінь застосування ефективних комунікативних стратегій в залежності від типу ситуації в процесі спілкування.

У статті підкреслено важливість використання автентичних матеріалів як складової комунікативного навчання іноземних мов. Ідентифіковано сутнісні ознаки комунікативного методу, які базуються на використанні автентичних матеріалів та інтуїтивному відчутті правильної побудови фрагментів мовлення із застосуванням професійно-орієнтованого підходу до її вивчення. Наголошено на необхідності формування таких комунікативних умінь, як вправність мовного перекодування інформації, здатність доречно вибирати вербальні та невербальні засоби спілкування, вміння корегувати власну стратегію мовного впливу та вміння викликати інтерес, що дозволить підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови та сформує готовність учнів до виконання різних типів комунікативних завдань.

Зроблено акцент на врахуванні сучасних потреб та викликів комунікативного методу для забезпечення якісного вивчення іноземної мови, що дозволить підвищити мотивацію до її вивчення, розширить досвід у соціально-комунікативному ракурсі та сформує готовність учня до виконання ним різного типу комунікативних ролей у процесі діяльності. Запропоновано компоненти комунікативного методу навчання іноземної мови, які дозволять максимально наблизити навчальний процес до реальних умов функціонування мови, а також коригувати проблеми, пов'язані з ідентифікацією завдань та цілей навчальних програм.

Ключові слова: комунікативний підхід, комунікативний метод навчання іноземних мов, методи комунікативного навчання.

Natalia DIACHUK,

orcid.org/0000-0002-5000-1816

Doctor of Philosophy,

Assistant Professor at the Department of English Philology and Methods of Teaching English
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) *shpenyk@gmail.com*

Oleksandr YAREMCHUK,

orcid.org/0009-0008-2893-6245

1st year master's student at the Faculty of Foreign Languages

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) *sasha11.yaremchuk@gmail.com*

THE ESSENCE OF THE COMMUNICATIVE METHOD OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE AT SCHOOL

New challenges in education have intensified the study of the communicative method of teaching a foreign language at school. The article distinguishes three types of communicative methods according to the dominant actions of students,

namely: communicative methods that are formed through cognitive and interpretive actions; communicative methods based on interactive activities of students; communicative methods that involve modeling the actions of human interaction and the world. The presented classification of communicative methods most accurately reflects their purpose and tasks in the educational process of educational institutions and is aimed at developing creative skills and the ability to apply effective communication strategies depending on the type of situation in the process of communication.

The essential features of the communicative method are identified, which are based on the use of authentic materials and an intuitive sense of the correct construction of speech fragments using a professionally oriented approach to its study.

Emphasis is placed on taking into account the modern needs and challenges of the communicative method to ensure quality foreign language learning, which will increase motivation to learn it, expand experience in the socio-communicative perspective and form the learner's readiness to perform different types of communicative roles in the process of activity. The components of the communicative method of teaching a foreign language are proposed, which will allow to bring the educational process as close as possible to the real conditions of language functioning, as well as to correct the problems associated with the identification of tasks and goals of curricula.

Key words: *communicative approach, communicative method of teaching foreign languages, methods of communicative teaching.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, інтернаціоналізація та глобалізація вищої освіти в Україні розширюють її зв'язки з іншими державами, що активізує інтерес населення до вивчення іноземних мов, в тому числі і учнів середніх шкіл. Одним із основних аспектів вивчення іноземних мов учнями середньої школи є оптимізація процесу та шляхів оволодіння мовою в короткостроковій перспективі, що дозволить їм користуватись інформаційним простором інших держав з метою саморозвитку.

Виклики у соціально-економічному середовищі спричиняють зміни у навчальному процесі шкіл, при цьому також активізують розроблення нових підходів, методів та технік навчання іноземних мов. Основною вимогою сучасності до педагога виступає вміння швидко адаптуватися до змін, тобто перед ним постає завдання швидко оволодіти новими методами викладання іноземної мови та найбільш оптимально здійснити підбір навчального матеріалу, що буде максимально відображати потреби учнів з урахуванням знань, отриманих раніше.

Застосування комунікативного методу навчання іноземної мови є актуальним для навчальних закладів всіх рівнів і дозволяє визначити нові підходи до вибору та організації їх системи навчання відповідно до цілей освітніх програм. Це визначило напрямок наукового дослідження та його актуальність в реальному часі.

Аналіз досліджень. Комунікативний метод навчання в закладах освіти є важливим напрямком удосконалення навчального процесу, і тому його дослідженню приділяють увагу багато науковців. Зокрема, питання комунікативного підходу до навчання іноземних мов відображається у працях таких науковців, як Г. Віддоусон (Widdowson, 2000), О. Кучерук (2010), С. Король (2012), С. Ніколаєва (2008), Л. Панова (2010), І. Андрійко (Панова та ін., 2010), С. Тезікова (Панова та ін., 2010), С. Потапенко (Панова та ін., 2010), Г. Чекаль (Панова та ін., 2010), С. Стойко (2011) тощо.

Проте, питання впровадження комунікативної методики у навчальний процес освітніх закладів не є достатньо дослідженим та потребує уточнень з точки зору вибору сучасних технік навчання іноземних мов, а також вирішення проблем пов'язаних з ідентифікацією завдань та цілей навчальних програм.

Слід відмітити, що з кожним навчальним роком рівень вивчення іноземних мов удосконалюється із врахуванням нових запитів та викликів середовища. Це сприяє підвищенню якісних характеристик компетентності викладача, а також розробці нових методів, способів та технік оволодіння іноземними мовами. Одним із методів, який дозволяє зробити навчальний процес цікавішим та практично орієнтованим є комунікативний метод.

Мета статті – критична оцінка особливостей та можливостей комунікативного методу як оптимального способу навчання іноземних мов відповідно до нових наукових підходів.

Виклад основного матеріалу. Комунікативний метод навчання є важливим способом навчання іноземної мови, оскільки з розвитком суспільства виникає гостра потреба її опанування із врахуванням вивчення культурних особливостей країни, мова якої вивчається та з розкриттям практичної цінності того, що вивчається.

Слід відмітити, що важливою особливістю комунікативного методу є використання автентичних матеріалів, тобто матеріалів, які були створені для носіїв мови, на протигагу до матеріалів, створених виключно для навчальних цілей, котрі є адаптованими та значно спрощеними. Автентичні матеріали відбирають відповідно до ситуативно-тематичного або функціонального принципів, що покращує викладання навчального матеріалу у відповідності з тією чи іншою темою освітньої програми. Погоджуємось з думкою науковця Г. Віддоусон, що навчальна програма має бути трьох типів, а саме понятійна, граматична та ситуативна (Widdowson, 2000: 134). Таким чином, вчитель у процесі проведення занять повинен висту-

пати у ролі організатора, обираючи граматичний та лексичний матеріал у відповідності з комунікативним завданням та темою, що вивчається. Важливим обов'язком учителя у даній площині виступає вміння поєднати такі регулюючі функції, як організація поетапного подання навчальних матеріалів, забезпечення позитивного психологічного клімату в класі та формування мовленнєвого партнерства.

Так, А. Гаврилюк зазначає, що «при навчанні за комунікативним методом граматики необхідна лише для правильної побудови речень, проте від студентів вимагається не механічне заучування граматичних правил, а інтуїтивне відчуття правильно побудованих фрагментів мовлення» (Гаврилюк, 2012).

У свою чергу, науковець С. Король вказує на недоліки комунікативного методу, відмічаючи що «результати аналізу деяких комунікативних підручників показали, що граматики подається дещо «розірвано» і таким чином втрачається певна системність мови» (Король, 2012).

Отже, комунікативний метод навчання іноземної мови викликає зацікавлення у науковців, але розбіжності, що виникають щодо його ролі та способів подання потребують більш глибокого дослідження питання.

Дотримуючись думки науковця О. Кучерук (Кучерук, 2010: 80), пропонуємо виділити наступні комунікативні методи навчання відповідно до домінуючих дій учнів:

1) комунікативні методи, які формуються за допомогою когнітивно-інтерпретаційних дій, що передбачають узагальнення, сприйняття, розуміння та обмін інформацією у процесі спілкування між усіма учасниками (розумовий штурм, дискусія, нейролінгвістичне програмування, проблемно-рефлексивний полілог тощо);

2) комунікативні методи, які ґрунтуються на основі інтерактивної діяльності школярів, тобто дозволяють здійснювати обмін не тільки знаннями, а й діями у процесі здійснення спільної навчальної діяльності (ділові ігри, рольові ігри тощо);

3) комунікативні методи, які передбачають моделювання дій взаємодії людини та світу (метод інциденту, кейс-метод тощо).

Представлена класифікація комунікативних методів найбільш точно відображає їх мету та завдання у навчальному процесі закладів освіти. Характеризуючи комунікативні методи, слід відмітити, що вони спрямовані в основному на розвиток творчих умінь та знань у застосуванні ефективних комунікативних стратегій в залежності від типу ситуації в процесі спілкування. При цьому,

основними комунікативними вміннями є володіння вправністю мовного перекодування інформації, здатність доречно вибирати вербальні та невербальні засоби спілкування, уміння корегувати власну стратегію мовного впливу, уміння викликати інтерес тощо. Розвиток таких умінь дозволить підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови, розширить досвід у соціально-комунікативному ракурсі та сформує готовність учня до виконання ним різних типів комунікативних ролей у процесі діяльності.

Потрібно зазначити, що застосування комунікативних методів у вивченні іноземних мов дозволить сформувати комунікативно-соціокультурну компетентність, яка у свою чергу дасть учням можливість спілкуватись у різних ситуаціях, дозволить краще зрозуміти індивідуальність співрозмовника та його психологічний стан.

Отже, комунікативний метод навчання у вивченні іноземної мови покликаний:

1) створити сприятливу атмосферу для вивчення іноземної мови, щоб учень почував себе комфортно та впевнено;

2) стимулювати учнів до вивчення іноземної мови, застосовуючи різні способи (емоції, когнітивні творчі здібності, почуття тощо);

3) стимулювати творчість, активність та саморозвиток учня середньої школи;

4) навчити учнів самостійно працювати над процесом вивчення іноземної мови із врахуванням їх емоційних, фізичних та інтелектуальних можливостей.

Говорячи про комунікативний метод навчання, необхідно уточнити його основні елементи (рис.1), які дозволять правильно його застосовувати із врахуванням запитів навчального процесу та викликів середовища.

Слід відмітити, що одним із основних завдань комунікативного методу є усунення мовного бар'єру учня. Дана методика передбачає використання завдань наближених до ситуацій повсякденного життя та їх відображення виключно за допомогою іноземної мови. Це дозволить учневі швидко звикнути до звучання іноземної мови та краще її розуміти, що дасть змогу ефективно долати мовний бар'єр. У процесі подолання мовного бар'єру учня в вивченні іноземної мови учитель повинен виступати у ролі спостерігача (який слідкує за рівнем засвоєння матеріалу), консультанта (надає пояснення щодо незрозумілих моментів в матеріалі) та інформатора (надає нові знання на основі отриманих раніше). Представлений підхід є ефективним у процесі вивчення іноземної мови та підвищує рівень зацікавленості учнів.

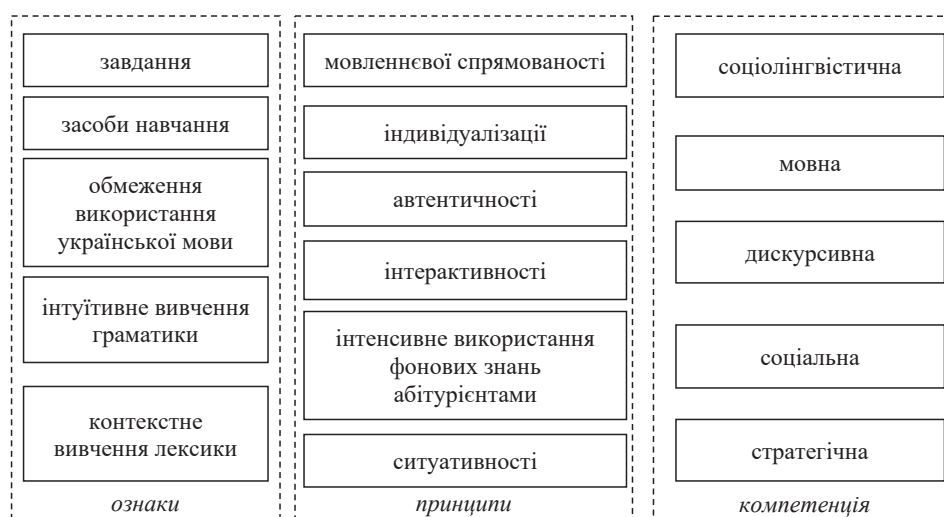

Рис. 1. Основні елементи комунікативного методу

Сучасна комунікативна методика має застосовувати у навчальному процесі нестандартні підходи до вивчення іноземної мови, що дасть змогу краще засвоїти матеріал. Для ефективної її реалізації вчитель повинен мати чітко розроблений план уроку, який повинен включати мету, предмет та форму спілкування. Важливим моментом при цьому є доцільність вибору ефективних та дієвих форм подання навчального матеріалу (парні інтерв'ю, мозковий штурм, обмін думками, читання зигзагом тощо) та підтримка мовленнєвої активності учнів. Такі заняття дозволять подолати в першу чергу мовний бар'єр учня, сором'язливість, навчити його вільно говорити та брати активну участь у роботі на уроці.

Слід відмітити, що традиційні методи є не повністю ефективними у процесі вивчення іноземної мови, оскільки вони спрямовані на вивчення напам'ять лексики та текстів. Це не дозволить стимулювати активне мислення та формування думок іноземною мовою. Відповідно, комунікативний метод є новим та важливим елементом у процесі якісного вивчення іноземної мови, який передбачає використання завдань з цікавими матеріалами, які будуть пов'язані з різними життєвими ситуаціями. Таким чином учні не лише будуть готові до схожих ситуацій спілкування іноземною мовою в реальному житті, а й бачитимуть практичну цінність того, що вони вивчають. Варто звернути увагу, що всі завдання у процесі їх розроблення мають мати проблемно-пізнавальний характер. Окрім того, необхідно здійснювати їх відпрацювання, повторення та розширення з урахуванням сформованих навичок та умінь, а також отриманого життєвого досвіду. Реалізацію викладання

іноземної мови за допомогою комунікативного методу та із врахуванням сучасних викликів пропонуємо здійснювати за такими категоріями:

1) розробляти завдання на основі імітаційного, ігрового та вільного спілкування в класі із використанням життєвих ситуацій відповідно до запитів навчальної програми;

2) створювати умови, які будуть сприяти розвитку мовленнєво-розумової творчості та мовленнєвої діяльності у процесі її засвоєння;

3) коректно виправляти помилки учня, розділяючи їх на різні ситуаційні приклади, проте робити це не в жорсткій формі, оскільки це може зруйнувати мотивацію учнів до вивчення іноземної мови;

4) проводити спонтанні розмови та діалоги, характерні для реальних життєвих ситуацій;

5) застосовувати комп'ютерні програми та додатки з метою удосконалення знань відповідно до теми спілкування;

6) організовувати комунікацію з носіями іноземної мови за допомогою програм Google Meet, Zoom Video, Communications тощо, що дозволить краще розуміти мову та навчитися підтримувати розмову.

Запропоновані компоненти комунікативного методу навчання іноземної мови дозволять максимально наблизити навчальний процес до реальних умов функціонування мови.

Сучасні інформаційні технології дають можливість урізноманітнювати комунікативну методику навчання іноземної мови, доповнюючи її різноманітними і цікавими способами взаємодії на уроці та додатковими можливостями для вправлення у правильному використанні мови. Так, розвиток технологій дав поштовх до удосконалення методів навчання

іноземної мови із використанням спеціальних сайтів на яких розміщують безкоштовні програми для її вивчення. На цих сайтах учень може пройти певний тренінг з метою підвищення свого рівня знань іноземної мови. Застосування сучасних технологій у процесі вивчення іноземної мови дозволить швидко засвоїти матеріали відповідно до запитів учнів.

На даний час, наша держава знаходиться у стані війни, тому широкого використання набуло дистанційне навчання у школах через Інтернет, в тому числі навчання іноземної мови. Основною перевагою даного типу навчання є можливість навчання у зручному та безпечному місці для учня та вчителя. Не менш доречним є використання комунікативної методики навчання іноземної мови й в умовах дистанційного навчання, що дозволить якісно засвоїти матеріал в он-лайн форматі.

Широкого застосування у дистанційному навчанні набули такі програми як Google Meet, Zoom Video, Communications тощо. Вони дозволяють спілкуватись вчителю та учневі, а також учням між собою у режимі реального часу, відповідаючи на запитання один одного та обговорюючи суспільно важливі питання. Завдяки цьому учні мають можливість навчатися іноземної мови

разом із засвоєнням культури онлайн-комунікації та етикету, що стане в нагоді в майбутньому під час їхньої професійної діяльності, оскільки значна частина компаній передбачає необхідність спілкуватися з бізнес-партнерами та представниками іноземних компаній для обміну досвідом та ефективного ведення бізнесу.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що комунікативний метод навчання іноземної мови є ефективним способом організації оволодіння знаннями, навчання учнів спілкування іноземною мовою та заохочення їх до саморозвитку. Комунікативна методика поєднує в собі різні техніки та способи навчання іноземних мов, що підвищує якість навчання у навчальних закладах та відкриває нові можливості його інтенсифікації. Визначені ключові характеристики та принципи комунікативного методу навчання іноземних мов не розв'язують усі проблеми у теоретико-науковому дослідженні питань. Тому предметом наших подальших наукових досліджень буде розроблення та експериментальна перевірка ефективності методики навчання учнів шкіл англomовної лексики на основі комунікативного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк А. П. Застосування комунікативного методу викладання іноземних мов у ВНЗ. 2016. URL: http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/onlayn_tezi_gavrilyuk.pdf.
2. Кучерук. О. А. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2010. Вип. 53. С. 77–81. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4578/1/vip_53_15.pdf.
3. Король С. В. Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 11. С. 133–136.
4. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2008. 285 с.
5. Панова Л. С., Андрійко І. Ф., Тезікова С. В., Потапенко С. І., Чекаль Г. С. та ін. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Київ: Академія, 2010. 328 с.
6. Стойко С. В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2011. Вип. 85. С. 220–223.
7. Widdowson G. Teaching Language as Communication. Oxford University Press, 2000. 168 p.

REFERENCES

1. Havryliuk A.P. (2016). Zastosuvannya komunikativnoho metodu vykladannya inozemnykh mov u VNZ [Application of the communicative method of teaching foreign languages in universities]: Elektronnyi resurs: http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/onlayn_tezi_gavrilyuk.pdf. [in Ukrainian].
2. Kucheruk. O. A. (2010). Metody formuvannya komunikativnoi kompetentnosti v protsesi dydaktychnoho dyskursu [Methods of forming communicative competence in the process of didactic discourse]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Vyp. 53 (Serii: Pedagogichni nauky). P. 77–81. Elektronnyi resurs: http://eprints.zu.edu.ua/4578/1/vip_53_15.pdf. [in Ukrainian].
3. Korol S.V. (2012). Komunikativnyi pidkhid u navchanni inozemnykh mov [Communicative approach in teaching foreign languages]. Pedagogichnyi dyskurs. vyp. 11, P. 133–136. [in Ukrainian].
4. Nikolaieva S. Iu. (2008). Osnovy suchasnoi metodyky vykladannya inozemnykh mov (skhemy i tablytsi) [Fundamentals of modern methods of teaching foreign languages (diagrams and tables)]: navch. posib. Kyiv: Lenvit. 285 p. [in Ukrainian].
5. Panova L. S. Andriiko I.F., Tezikova S.V., Potapenko S.I., Chekal H.S. ta in. (2010). Metodyka navchannya inozemnykh mov u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Methodology of teaching foreign languages in general education institutions]: pidruchnyk. K.: Akademiia. 328 p. [in Ukrainian].
6. Stoiko S. V. (2011). Realizatsiia komunikativnoho pidkhodu v navchanni inozemnykh mov [Implementation of a communicative approach in teaching foreign languages]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu. Chernihiv: ChDPU. Vyp. 85 (Serii: Pedagogichni nauky). P. 220–223. [in Ukrainian].
7. Widdowson G. (2000). Teaching Language as Communication. Oxford University Press, 168 p.